

Kampen om Danmarks natur - verdenssyn, viden, og det praktiske

Af Bo Allesøe Christensen

Kampen om Danmarks natur - det er titlen på en stor og billedskøn bog af journalist Søren Olsen der udkom i år, og som anmeldes i dette nummer. I indledningen til bogen starter Olsen med begivenheden, der satte ulven på landkortet herhjemme igen, nemlig billedet der blev taget i 2012 i Hanstholm vildtreservat, og efterfølgende cirkulerede i hele Danmark. Ulven er også tema for flere artikler i denne udgave af Flora og Fauna, og jeg vil i resten af denne leder kort præsentere enkelte videnskabsfilosofiske overvejelser, der peger på en bagvedliggende sammenhæng mellem vores natur- og selvforståelse, der kommer til udtryk i de værdier vi tillægger natur, fx som middel til noget el. som havende en værdi i sig selv.

Den danske filosof, Hans Fink, har betegnet natur (og kultur ligeså) som et hyperkomplekst begreb, dvs. det evner at omfavne modsatrettede betydninger. Fx. kan vi forstå natur som noget der både er adskilt fra os kulturvæsener, men samtidig også noget som vi mennesker tager del i. Mennesket er som art del af den biologiske mangfoldighed, men også samtidig både en begrænser og fremmer af diversiteten gennem forskellige tiltag. Så vores delagtighed i naturen er også forbundet med en både teoretisk og praktisk forståelse af os selv i denne delagtighed. Biodiversitet kan også forbindes med faktuelle sammenhænge. Vi kan tælle de forskellige arter og undersøge, hvad det betyder, at diversiteten formindskes henholdsvis forøges. Med hertil hører værdimæssige spørgsmål om, hvor divers denne diversitet bør være. Den sidste pointe er vigtig, fordi den peger hen i retning af, at vi videnskabsteoretisk befinder os i en "post-positivistisk" fase, dvs. vi kan ikke helt kan adskille fakta og værdier.

Vores forsøg på at forstå forandringer i naturen er båret både af beskrivelser af faktuelle sammenhænge, og en informeret stillingtagen til disse beskrivelser korrekthed dvs. vejledende henholdsvis villedende karakter. Men åbner vi så ikke op for, at det den enkelte så synes, det subjektive, det personlige kan komme til at overskygge det

faktuelle og objektive? - fx når vi snakker biodiversitet og ulvens genkomst?

Nej, for biodiversitet angår os alle, og det at ytre sig om dette må, derfor, som informeret stillingtagen, ses som forpligtende på en måde, der rækker udover en appel til det følelsesmæssige eller personlige. Nemlig til at tage udfordringen, at det angår noget der omfatter mere end mennesket, op. Et eksempel herpå vil være Søren Pinds facebook indlæg (2013) om fri jagt på ulven, fordi de ikke hører hjemme i DK mere, uden at forklare hvorfor. Han går dermed imod EU's fredning af ulven og forbigår argumenter for at se naturbevarelse i en større geografisk og politisk sammenhæng. Eksemplet viser desuden, at den ofte brugte distinktion mellem "instrumentel værdi", dvs. at natur er et middel til noget andet, fx menneskets selvopretholdelse, og "intrinsic værdi", dvs. naturen som bærende en værdi i sig selv uafhængigt af mennesket, ikke kan opretholdes. For distinktionen er selv et udtryk for menneskelig værdisætning af noget og melder sig derfor i koret af andre værdisætninger af natur, af bl.a. etisk, æstetisk, økonomisk, religiøs eller rekreativ karakter.

Naturens værdi har derfor altid et antropologisk element, der dog kommer til udtryk på forskellig vis gennem menneskets forståelse af sig selv i relation til natur. Men hvordan skal vi forstå og vurdere alle disse forskellige udtryk for stillingtagen? Videnskabsfilosofisk må vi mindst skelne mellem tre aspekter. For det første, at en værdisætning af natur er forbundet med et helt overordnet verdenssyn. Hvordan vi end tillægger værdi(er) til natur, så er det del af at vi relaterer disse værdier til et overordnet perspektiv på verden. Hvis vi betragter natur udelukkende som havende en instrumentel værdi, er det svært samtidigt at opretholde et overordnet romantisk perspektiv på verden - at man vægter det oprindelige, det autentiske, det uberørte. Her må vi spørge og beskrive, hvad det er for et overordnet syn på natur vi forudsætter henholdsvis gerne vil fremme?

fortsættes side 66

Forfatter: Bo Allesøe Christensen er ekstern lektor ved afdelingen for filosofi og idehistorie, Aarhus Universitet.

Indhold 121(1 & 2)

VIDENSKABELIGE ARTIKLER

- Pagh S mfl. Habitatrelateret føde hos ræv (*Vulpes vulpes*) i landbrugsområder..... 1
- Bruun HH. Galmyg i Odsherred - fem års systematisk lokal faunaundersøgelse 13
- Lützen J & Henrik Glenner H. Firepladet rur (*Austrominius modestus*) i Limfjorden 30
- Lauersen JT. Fødevalg hos Langøret flagermus (*Plecotus auritus*) i Østjylland..... 36
- Nagstrup I. Fremgang for Trehornet Skarnbasse (*Typhaeus typhoeus*) i Danmark i forhold til krondyrbestand og hedepleje 41
- Jensen TS mfl. Genindvandring af ulven (*Canis lupus*) i Danmark 48
- Madsen AB mfl. De første analyser af ulvens (*Canis lupus*) føde i Danmark 55
- Andersen LW mfl. DNA-baseret bestandsovervågning afslører ulve (*Canis lupus*) i Danmark 60

NATURHISTORIE FRA DANMARK

- Nedergaard BF. Naturhistorie: Fotorejse til Færøerne 67

BOGANMELDELSER 24

MINDRE MELDELSER 29

FORENINGSMEDDELSER 72

Lederen er skrevet af forskellige fremtrædende personer som er meningsdannere med indflydelse på dansk naturformidling og naturforvaltning. red

For det andet må vi kunne retfærdiggøre og give grunde, der kan støtte vores teoretiske og praktiske forsøg på værdisætning. En informeret stillingtagen må baseres på en fornuftig vurdering af relevant fakta, og må undersøges fra flere perspektiver i en åben proces, hvor ingen af disse perspektiver har carte blanche til at afgøre, hvad der er rigtigt eller forkert på forhånd. Appeller til følelser og rent personlige holdninger er ikke tilstrækkelige til at fungere som eneste begrundelse i den forpligtende sammenhæng, som begrebet natur implicerer.

Da holdninger og følelser ofte er vilkårlige, impulsive og uforudsigelige, er det nemlig svært at tilkende dem en betydning og vægt udover det rent subjektive. Til sidst er der det praktiske aspekt, der vedrører implementering og konsekvenserne af værdisætning. Det vigtige spørgsmål her er, hvorvidt forståelsen af værdier fremmer eller forhindrer dialog om, hvad vi skal gøre og hvorfor. Hvis vi på den ene side fastholder en instrumentel værdisætning som det eneste, f.eks. natur som middel til at tilvejebringe økonomisk værdi, så misser vi ofte de komplekse sammenhænge, hvor natur ikke kan tilskrives en økonomisk værdi. Hvis vi på den anden side fastholder en absolut intrinsisk værdi, så rejser spørgsmålet sig ofte, hvad det mere specifikt er vi tilskriver værdi, er det individerne, arterne, økosystemer, etc, og på bekostning af hvad? Med andre ord så gør det intrinsiske synspunkt det ofte svært at forstå, hvordan prioriteringer indenfor den biologiske diversitet kan og bør foregå.

Pointen med at pege på disse tre aspekter (verdenssyn, viden, og det praktiske) er, at de tilsammen kan hjælpe os med at etablere et overblik over de komplekse sammenhænge, i hvilken natur både tilskrives og er blevet tilskrevet værdi, og herigennem være med til at pege på både blindgyder og væsentlige muligheder for fremtidige former for engagement med natur, som vi kan indgå i.

Et nyligt eksempel er prominente danske biologers, bl.a. Morten D. D. og Carsten Rahbek, debat med naturstyrelsen omkring blå bloks forslag til udlægning af 20% af de danske skove til initiativer der vil forbedre biodiversiteten, men samtidigt slække på beskyttelsen af naturen i det åbne land. Argumenterne som fremføres, og her ser jeg bort fra den partipolitiske dagsorden til fordel for landbruget, relaterer til omkostningseffektivitet og vurdering af nettoværdien af biodiversitet i forhold til at sammenholde naturværdien af forskellige områder. Som fx Claus Emmeche og Sune Frølund, har gjort opmærksom på i andre sammenhænge, så forudsætter dette en naturbetragtning der er naturvidenskabelig i den forstand, at den ikke tilkender menneskets bredere oplevelse og erfaring af naturen nogen videnskabelig værdi. Det værdimæssige tilsidesættes for en mere kvantitativ betragtning, hvorved vurderingen af forholdet mellem forskellig slags natur i sidste ende er baseret på en ren nyttebetragtning om, hvad der fremmer mest biodiversitet.

Det i sig selv er en væsentlig og nødvendig betragtning, men hvorfor er humaniora og socialvidenskabens analyser af biodiversitet og natur ikke med i overvejelserne? Disse kan bidrage til at forstå forholdet mellem natur og værdi gennem et mere komplekst helheds-syn og naturforståelse, hvori mennesket oplever og erfarer sig selv som en del. Her handler det ikke kun om at sikre skovene som del i at bevare biodiversiteten, det handler også om at pege på muligheder for os mennesker til at omgås natur på andre måder end dem vi hidtil har gjort. Biodiversitet handler her ikke kun om skove eller åbne landskaber, men også om bl.a. produktionsforhold, forbrugsmønstre, rurale-urbane relationer og etiske spørgsmål om forholdet til naturen og fremtidige generationer.

Min fremhævelse ovenfor, at skellet mellem intrinsisk og instrumentel værdi grundlæggende er antropologisk, betyder for mig, at der i hele denne diskussion er fundamentale – eller metafysiske, som filosofferne siger, spørgsmål omkring menneskets forhold til natur der bør berøres. Forståelsen for sammenhængen mellem de tre aspekter ovenfor giver ikke et endegyldigt svar på disse, for det lykkes sandsynligvis aldrig, men en indikation på, hvordan vi kan *begynde* at stille disse spørgsmål *rigtigt* så debatten kan udmøntes i en fælles forståelse omkring naturforvaltningen i Danmark og ikke en kamp mellem personlige holdninger og værdier.

